

Viki Jakaša Borić

**povjesničarka umjetnosti,
viša stručna savjetnica
– konzervatorica u Konzervatorskom
odjelu u Zagrebu**

Arhitektura klasicizma i ranoga historicizma u Zagrebu

**doktorska disertacija
mentor: dr. sc. Dragan Damjanović,
izv. prof.**

**Disertacija je obranjena 15. ožujka 2015.
na Filozofskom fakultetu Sveučilišta
u Zagrebu, pred povjerenstvom:
dr. sc. Jasenka Gudelj, doc. (predsjednica)
dr. sc. Jasna Galjer, red. prof.
dr. sc. Irena Kraševac, viša znan. sur.**

SAŽETAK

Doktorska disertacija cjelovito obrađuje arhitekturu klasicizma i ranoga historicizma u Zagrebu, koja se javlja od početka 19. stoljeća do kraja šezdesetih godina istoga stoljeća. Riječ je o gradnji koja donosi nove stilske idiome, ali i nove tipove građevina kojima mijenja identitet grada, usmjerava njegov daljnji razvoj te započinje formirati sliku tipičnog srednjoeuropskog grada kakvog poznajemo danas. Značajna osobina ovoga razdoblja je stilski pluralizam, proizašao iz sasvim oprečnih filozofskih pravaca – racionalizma i romantizma – što je rezultiralo brojnim raspravama kao i razvojem svijesti o potrebi i mogućnostima stvaranja novoga stila, a situaciju čini složenijom činjenica da zagrebačka produkcija ima karakter periferne pojave nastale pod utjecajem srednjoeuropskih centara. Stoga je nekoliko uvodnih poglavlja posvećeno razjašnjavanju europskog konteksta i teorijske podloge pojmova kojim ovo razdoblje barata.

Budući da je radom obuhvaćena raznorodna građa, za potrebe prikaza razvoja i mijena stilova građevine su razvrstane u tri tipološke skupine s obzirom na osnovnu funkciju -

stambenu, javnu i sakralnu. Kronološkim slijedom su unutar širih pojmova klasicizma i ranoga historicizma određene uže kategorije ili stilske grupe kojima se jasnije definira morfologija, stilska provenijencija, teorijska podloga, mijene i njihov međusobni odnos. Ovaj sintezni prikaz proizašao je iz analize stilsko-oblikovnih i funkcionalnih osobina građevina, dakako u vezi s društveno-povijesnom situacijom kao i prostornim kontekstom grada. Od početka dvadesetih godina, kada nastupa klasicizam bez primjesa baroka, pa sve do četrdesetih godina ovaj stil je dominantan sa svim svojim nijansama i slojevima. Brojne građevine, uglavnom stambene namjene, prezentiraju sklonost protagonista zagrebačkog klasicizma reduciranom oblikovanju, iz čega se razabiru odjeci osnovnih postulata revolucionarnog klasicizma. Temeljeni na zahtjevima za svrhovitošću te dokidanju skulpturalnih aspekata arhitekture, spomenuti utjecaji na ove prostore dopiru posredno, kroz utjecaje bečke arhitekture bidermajera. Kod rezidencijalne gradnje potreba za reprezentativnošću otvara vrata paladijanizmu, koji se uklapa u opće stilske tendencije vremena, pa zagrebački klasicizam upravo u ovom spoju doživljava svoj vrhunac. Nadalje, sasvim je evidentna pripadnost srednjoeuropskom krugu koji određuje recepcija Durandove teorije koja, osim što zagovara racionalizam i funkcionalizam, preporučuje korištenje elemenata drugih povijesnih razdoblja kao što su renesansa ili ranija razdoblja, čime se potiče razvoj romantičnog klasicizma. Iz navedenoga će se izroditi *Rundbogenstil* koji svoju potpunu afirmaciju doživljava šezdesetih godina, i to u sakralnoj arhitekturi, koja stoga u raspravi o stilu dobiva na značaju. Krajem pedesetih odnosno tijekom šezdesetih godina neogotika uzima maha vezujući se katkad s različitim stilskim idiomima drugih razdoblja i tada govorimo o romantičnom historicizmu. Romantičarskim mješavinama stilova oblikovana su brojna pročelja, uglavnom stambenih građevina, od kuća sa stanovima za najam do ljetnikovaca i palača. Novi tip

---

stambeno-poslovne kuće sa stanovima za najam, koji se učestalo javlja od dvadesetih godina 19. stoljeća kao rezultat načina življenja i privređivanja mladoga građanstva, zauzima značajno mjesto u urbanoj strukturi grada koji započinje svoju transformaciju u moderan europski grad. x